

Friedrich Reinhold Kreutzwald

26. XII 1803 – 25. VIII 1882

Virumaal Kadrina kihelkonnas Jõepere mõisa häärberis oli noorpõlves teenriks Mango Reinu poeg Juhan, kellel meheas lasti kingsepaametit õppida.

Samas mõisas teenis juba lapseast peale Tõnu Peetri tütar Ann, kellest sai 1797. aasta maikuus Juhani naine. Noorpaari esimesed lapsukesed surid varakult.

1803. aasta 14. jõulukuu päeval (26. detsembril) sündis nende kolmas laps, poeg, kellele pandi nimeks Friedrich Reinhold.

Ilmselt olid tulevase suurmehe vanemad mõisasakstega väga heas läbisaamises, sest Friedrich Reinholdi vaderiteks on olnud mõisaproua Charlotte v. Viefinghoff ja mõisapreili Auguste kihlatu parun J. R. v. Rosen, kolmas oli toapoiss Gustav.

Järgmisel aastal kolis leses- tunud mõisaproua oma teise mõisa Kaarlisse. Sinna võttis ta kaasa ustavamad teenrid ja ametimehed, kelle hulka kuulusid ka Friedrich Reinholdi vanemad. Isa saj siin aidameheks, ema ülendati pereemandaks.

Kaarli kandis olnud rahvapärimumed sel ajal veel suuremas elujõus. Nii ongi siit lapsepõlvemaailt saanud alguse huvi rahvalaulude ja -juttude vastu. Eriti olla Aida-Vidrile lähedaseks saanud mõisateener Kotlep, kellega koos ka Kalevipojaga seotud paiku vaatamas käidud.

Kaarli mõisa lähedal asub piksest kaheks lõhestatud kivi, mida rahvas tunneb Kreutzwaldi kivina. Rahva mälestuste järgi olla noor Aida-Vidri armastanud seal istuda ja mõtteid mõlgutada. Mõtteid aga võis tekkida mitmesuguseid. Oli ju ühel pool palvevendlik ja saksteustav kodu, teisel pool aga ümbritsev häda ja ülekoos. Saadud muljed jäid meelde kogu eluks:

Mis silm mul nägi orjakütke sõlme-
st, mis pärispõlves rahvast piinati.

15. aasta kevadel tunnustati aidamees Juhan koos naise ja pojaga pärisorjusest priiks. See oli elus suur samm edasi: priimehe pojale pidi elutee siiski märksa lootustandvam paist-
ma.

Olles lugemisuskuse kodus ema juhatusel kätte saanud, astus Friedrich Reinhold 1815. aasta augustis Rakvere Algkooli Algkooli asus sel ajal Pikk tn. 32 krundil ja kooli juhatas köster Carl Gööck.

Vaatamata sellele, et lihtne maapoiss kooli tulles sõnagi saksa keelt ei osanud, omandas ta poolteise aasta jooksul nii palju teadmisi, et ta võis astuda 1817. aasta jaanuaris kreiskooli alamasse klassi. Kreiskooli hinneteraamatus esineb ka juba perekonnanimi Kreutzwald (esialgsel kujul Kreuzwald).

1817. aasta algul lahkusid Kreutzwaldi vanemad Kaarli mõisast ja isa hakkas Rägavere-Aru kõrtsmikuks. Loodetud kasu ja tulu jäid sellest ametist tulemata, tüüdi hoopis uued mured ja raskused.

Nii pidigi Fr. R. Kreutzwald 1818. aasta kevadel Rakvere kreiskooliga hüvasti jätma, sest «siis oli vanemate varanduslik jõud otsas». (Fr. R. Kreutzwald) Tuli hüvasti jätta Rakvere ja tema meelepäraste paikadega.

«Mida Rakvere kütkestavat pakub, see on... Vallimägi oma ilusate lossivaremete ja selle juures asuva tammemetsaga, mida Tammi-
kuks nimetatakse. Kõikidel

Lauluisa ja Virumaa

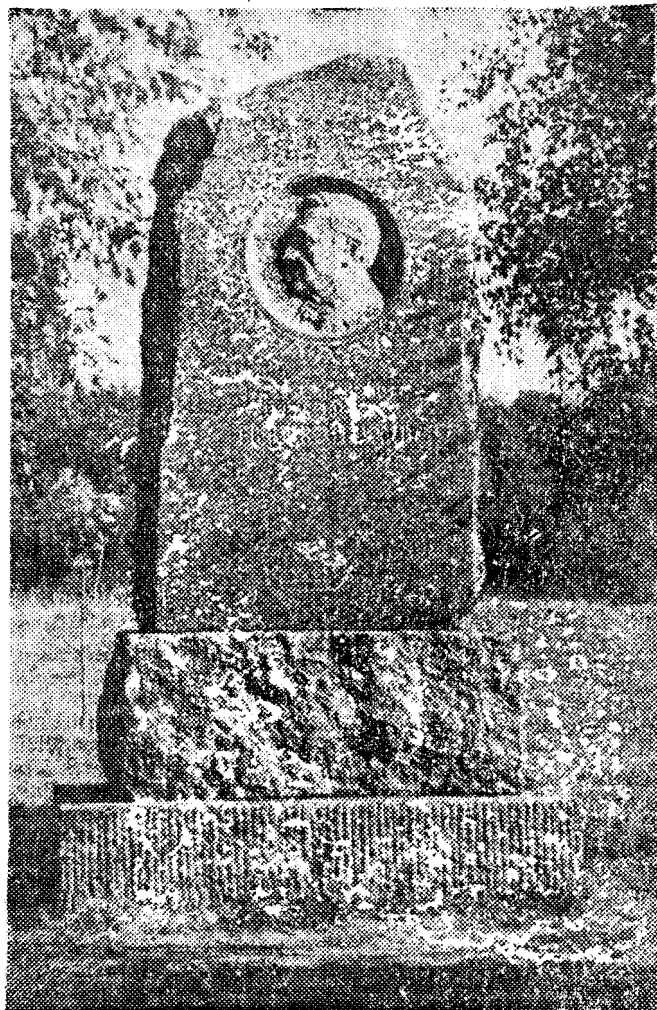
aegadel on need kohad armasti noorust enda lähedale meelitanud.» (Fr. R. Kreutzwald).

Elutee viis Kreutzwaldi Rakverest eemale, kuid ka hiljem oli tal veel Virumaaga kokkupuuteid.

1832. aastal suri isa Juhan, kes oli sel ajal Viisul mõisavalitseja, ja ta toodi vanasse kodukanti, maeti Rakvere kalmistule. Loomulikult seisis isa haua kaldal ka poeg. Kalmistu, kuhu sel ajal maarahvast maeti, asus praeguse Karja ja Kingisepa tänava nurgal ja on pargiks muutunud.

1833. aasta kevadel sooritas Fr. R. Kreutzwald ülikooli lõpu-
eksamid ja siirdus Võrru linnaarsti kohale. Sama aasta suvel abiellus ta Tartu tinavala-
jameistri tütre Marie Elisabeth Saedleriga.

Mõrjsja öde oli abielus Vasta mõisavalitsejaga. Nii peetigi Kreutzwaldi noorpaari pulmad

• Mälestussammas Fr. R. Kreutzwaldi sünnipaigas Jõepere. E. KAPSTASE foto

Viru-Nigulas Vasta mõisa valitsejamajas, mis on ka tänapäeval alles.

Möödusid aastakümned paigalist arstitööd, harva sai Kreutzwald Võrust palju kaudgemale. Alles elu lõpupoole tekkisid uued sidemed Virumaaga.

Kirjast Schultz-Bertramile 5. märtsist 1871 võime lugeda:

«Kõige suurem uudis... on aga see, et minu poeg... paari päeva eest oma pulmi pidas ühe preili Huseni-
ga Tallinnast... Ta määrati... Rakvere lähedale Kadrina jaamaülemaks... Noorpaar asub sedapuhku juba Kadrinas, umbes kuus või seitse versta Jõeperest, — minu sündimisekohast ja ligikaudu poolteist versta sellest künkast, mis Kalevipojale peaaluseks oli, kui ta kündmisest väsinuna lõunapuhkust pidas.»

Nüüd oli põhjust uuesti oma sünnikihelkonda vaatama min-

na. Kirjast Schultz-Bertramile 18. septembril 1872 loeme:

«Mullu sügisel üürikest aega Eestimaal (Kadrinas poja juures) viibides polnud minul paraku õnne mõnd säärast eestlast näha, kes veel vanu laulusid ja lugusid oleks tundnud... Pärast kuuekümnendaastast vahe-
aega nägin ma uuesti K(alevi)p(oja) peaaset, mis aga endisega võrreldes nii võõraks oli muutunud, et enne tükk aega kulus, kuni ma seal kõik jälle ära tundsin ja vanad armsad paigad kätte leidsin.»

See kõik Kadrinasse ei jäänud viimaseks, küllap oli neid vahepealsetelgi aastatel, kindlasti on aga teada viimased: 1877. aasta veebruaris ja 1880. aasta oktoobris.

1882. aasta suvel lõpetas surm väsinud töömehe elu. See oli Tartus. Viru laulik puhkab Jaani kalmistul.

Laine LEET